

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 18, Sayı: 1 Sayfa: 343-352, ELAZIĞ-2008

AMERİKAN PROTESTAN MİSYONERLERİNİN TALAS'TA EĞİTİM FAALİYETLERİ

Training Activities Of The American Protestant Missioneries In Talas

Ayhan ÖZTÜRK

Erciyes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kayseri.

ÖZET

Misyonerlerin en verimli ve dikkate değer çalışma alanları okullardır. Osmanlı İmparatorluğu içinde en yaygın olan eğitim kurumları Amerikan okullarıdır. Bu okulların sayısının artması Protestanlığın artmasıyla paralel olmuştur. Amerikan Board Teşkilatı eğitim işine özel önem vererek Osmanlı Devleti'nin her yerinde; ilkokullar, ortaokullar, kolejler açmışlardır. Amerikan Board'un eğitim verileri incelendiğinde gerçekten de Amerikalı Protestanların misyonerlik faaliyetleri içinde eğitimden beklentilerinin çok olduğu anlaşılmaktadır. Kayseri Amerikan Board'un önemli üslerinden biridir. Her alandaki faaliyetlerde önemli paya sahiptir. Eğitim alanında özellikle Talas'ta bulunan Amerikan Koleji önemlidir. Talas'ta kız ve erkek okulu açılmıştır. Okulda ağırlıklı olarak Ermeni öğrenciler yoğunluktadır. Okulun istatistiğinde kilise ile ilişkiler diye bir bölüm bulunması okulun kuruluş amacını açıkça göstermektedir. Müslüman öğrenciler sadece ilkokul bölümünde eğitim almaktadır. Ermeni, Rum ve Amerikalı öğretmenler görev yapmıştır. 1967 yılında çeşitli zorluklar yaşayan, Talas Okulu kapanmış ve programını 1967 yılında Tarsus Amerikan Lisesi'ne taşımıştır.

Anahtar Kelimeler: Talas Amerikan Koleji, Amerikan Bord Teşkilatı, Misyonerlik.

ABSTRACT

The most fruitful and considerable field for the mission activities are the schools. The most common education centres in the Ottoman Empire are the American schools. Increase of the numbers of these schools is parallel to increasing of the Protestantism. American Board of Commissioners for Foreign Missions (that is, American Board) has opened primary schools, secondary schools and colleges almost in every places in order to show their importance. When you search data related to the schools of the American Board, it is seen that the expectation of the American Protestant missionaries were very high from the education and training activities in terms of missionship. Kayseri American Board is one of the most influential stations. It shared in very impressive and influential activities in every fields. American College in Talas was very efficient from the point of education and training activities, in particular. In this college, the Armenian pupils were in density. Being of a part of "The relationship with the church" in the statistics of the College shows clearly the main aim of the school. The Muslim students were being accepted only for the primary schools. Armenian, American and Greek (native Anatolian Christians- (Rum) teachers were teaching here. In 1967, Talas College that was in different difficulties, were closed, and moved its programme to the Tarsus American College.

Key Words: Talas American College, American Board of Commissioners for Foreign Missions, Mission Activities.

Misyonerlerin en verimli ve dikkate değer çalışma alanları okullardır. Eğitim sayesinde yıllardan beri misyonerler genel ve özel amaçlarına ulaşmışlardır. Eğitim vasıtasıyla Türk'lerin düşmanlıklarını uyandırmadan Hıristiyanlaştırma çalışmalarına devam etmişlerdir. Bu nedenle imparatorluğun her yerinde bu okullar açılmıştır.¹

Osmanlı İmparatorluğu içinde en yaygın olan eğitim kurumları Amerikan okullarıdır. Bu okulların sayısının artması Protestanlığın artmasıyla paralel olmuştur. Amerikan Board Teşkilatı eğitim işine özel önem vererek Osmanlı Devleti'nin her yerinde; ilkokullar, ortaokullar, kolejler açmışlardır.² Osmanlı Devletinde hızlı bir şekilde Amerikan okulları yayılmıştır. 1880 yılına gelindiğinde sadece Batı Türkiye misyonunda eğitim istatistikleri şöyle olmuştur:

İstasyon ve dış istasyonlar	Teoloji veya diğer Yüksek Okullar Öğrenciler	Yatılı Okulda Kızlar	Öğrenciler	Ortak Okullar	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Toplam Öğrenci	Teoloji Öğrencileri	Yetişkinler	Bütün Öğrenciler	
Bursa	1	90	2	85	11	139	124	263		20	458
Kayseri			1	46	40	994	564	1558	22	100	1735
İstanbul	1	72	1	94	7	125	105	220			355
Manisa			1	19	6	66	126	292	2		313
Merzifon	1	22	1	42	18	405	220	646	10	95	815
İzmit	1	80	1	71	14	52	32	462	13		626
Sivas	1	14	1	15	11	403	185	586		90	705
Toplam	6	276	8	372	107	2182	1356	4027	47	305	5007

Tablo: 1880 Yılı Batı Türkiye Misyonu Eğitim istatistikleri³

1880 yılı Amerikan Board'un eğitim verileri incelendiğinde gerçekten de Amerikalı Protestanların misyonerlik faaliyetleri içinde eğitimden beklentilerinin çok olduğu anlaşılmaktadır. Misyonerler, Batı Türkiye misyonunda 6 adet yüksek okul ve ruhban okulu açarak, okullarda Board Teşkilatı kendi elamanlarını yetiştirmeye başlamıştır. Papaz, öğretmen ve diğer yardımcılarını kendi görüşleri doğrultusunda eğitmişlerdir. Misyoner okullarından mezun olan öğrencileri, Osmanlı Ülkesi'nin çeşitli yerlerinde maaş karşılığında çalıştırmışlardır.

¹ Necmettin Tozlu, *Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar*, Akçay Yayınları, Ankara 1991, s. 72-73.

² Halit Ertuğrul, *Kültürümüzü Etkileyen Okullar*, Nesil Basım Yayın, İstanbul 2002, s.156 ve bkz. Ersoy Taşdemirci, "Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.10, Kayseri 2001, s.13-30.

³ Ayhan Öztürk, Özgür Yıldız, *Amerikan Protestan Misyonerlerin Türkiye'deki Faaliyetleri*, Arka Oda Yayınları, Can Matbaası İstanbul 2007, s. 61,62 ve P.A.B.C.F.M., Reel: 596 Belge No: 263.

Kayseri Amerikan Board'un önemli üslerinden biridir. Her alandaki faaliyetlerde önemli paya sahiptir. Eğitim alanında özellikle Talas'da bulunan Amerikan Koleji önemlidir. Bu istasyon genelinde 1880 yılında öğrenci sayısı 1735'tir, diğer istasyonlara göre en çok eğitim altında bulunan kişi Kayseri'dedir. Kayseri'de misyonerler yetişkinlerin de eğitimine önem vermiştir. 1880 yılında 100 yetişkin eğitim altında tutulmaktadır.⁴

Talas'ta kız ve erkek okulu açılmıştır. Kız okulu 1871- 1915 yılları arasında faaliyet göstermiştir. Talas'ta Amerikalılar tarafından kurulan ve uzun süre etkili olan okul ise Talas Amerikan Erkek Okulu olmuştur.⁵ Talas Erkek Okulu 1889'da açılmış, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra aralıklı eğitime devam etmiş, bir süre kapanmıştır.⁶

1888 yılı Board raporlarına göre Talas'ta 12.000 yaşayan vardır. Evler yüksek bir tepeye yerleşmiştir. Talas Amerikan Koleji bu tepede büyük geniş odalı bir evin bulunduğu bölgeye kurulmuştur. Büyük odalı bina; iki aile için inşa edilen ev ve okuldan oluşmaktadır. Büyük odalardan birisi çatıya açılmakta, binanın yarısı okul, diğer yarısı da misyonerler tarafından kullanılmaktadır. Okul odaları küçük olduğu için yeni bina talebi misyonerler tarafından yapılmıştır.⁷

Talas'taki Erkek Yatılı Okulu'nun 1899-1900 öğrenim yılı mali raporu, okulun paralı bir okul olduğunu göstermektedir. Okulda anılan yıl içinde yatılı öğrenciler için 146 Lira 69 Kuruş harcama yapılırken bunun 134 Lira 45 Kuruşluk kısmı eğitim ücreti adı altında öğrencilerden geri alınmaktadır.⁸ Talas'ta buluna okulu Kadın Board Teşkilatı sürekli desteklemiştir. Maddi yardımla birlikte okulun mobilya ve diğer ihtiyaçlarını gidermişlerdir.⁹

6 Haziran 1908'de okul'da genişletme çalışmaları yapılmıştır. İki büyük oda inşa edilmiş, misyonerler için oturma odası yapılmış, sınıflarda öğrenciler için 36 tane çift kişilik sıra alınmıştır. Misyonerler okula önem verdikleri için sürekli yardım ve destekte bulunmuşlardır.¹⁰ 1908 yılında Talas Amerikan Koleji'nin istatistikleri şöyledir:¹¹

⁴ Öztürk, *Amerikan Protestan Misyonerlerin...*, s.63.

⁵ Öztürk, *Amerikan Protestan Misyonerlerin...*, s. 92 .

⁶ Necmettin Tozlu; *Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar*, Akçay Yayınları, Ankara 1991. s. 139.

⁷ Papers of the American Board Commissioners for Foreign Mission (P.A.B.C.F.M), *Reel 599* Belge No: 558

⁸ Uygur Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika*, İmge Kitabevi, Ankara 2000, s.124.

⁹ P.A.B.C.F.M., *Reel 600* Belge No: 491

¹⁰ P.A.B.C.F.M., *Reel 618* Belge No: 132

¹¹ P.A.B.C.F.M., *Reel 618* Belge No: 138, 139

1908 Yılı Talas Amerikan Koleji Eğitim İstatistiği:

Yüksek Okulda:

Yatılı: 42

Gündüzlü: 22

Özel Müzik Dersi Alanlar: 6

Toplam: 70

Orta Bölümde:

Erkekler: 11

Kızlar:

Yatılı: 7

Gündüzlü: 11

Toplam: 29

İlkokul Bölümünde:

Erkekler: 21

Kızlar:

Yatılı: 12

Gündüzlü: 2

Toplam: 35

Kilise İle ilişkiler:

Yüksek Okulda:

Protestan Ermeni: 39

Protestan Rum: 12

Gregoryen Ermeni: 18

Ortodoks Rum: 1

Toplam: 70

Ortaokulda:

Ermeni: 29

İlkokulda:

Ermeni: 27

Müslüman: 8

Toplam: 35

Öğretmenler:

1 Erkek Ermenice ve Türkçe dersi

1 Bayan Müzik Dersi

1 Bayan Fen Bilimleri

- 1 Bayan Ermenice
- 1 Rum Öğretmen
- 1 Öğretmen Orta bölümde
- 1 Öğretmen İlkokulda
- 2 Amerikalı öğretmen

1908 yılı istatistiğinde görüldüğü üzere okulda ağırlıklı olarak Ermeni öğrenciler yoğunluktadır. Okulun istatistiğinde kilise ile ilişkiler diye bir bölüm bulunması okulun kuruluş amacını açıkça göstermektedir. Müslüman öğrenciler sadece ilkokul bölümünde eğitim almaktadır. Okulda yatılı ve gündüzlü öğrencilere eğitim verilmiştir. Ermeni, Rum ve Amerikalı öğretmenler görev yapmıştır.

1909 yılında Kayseri İstasyonunda Y.M.C.A (Genç Hıristiyan Erkekler Kulübü)'nin çalışmalarını artırmıştır. Biri Talas'ta diğeri Kayseri'de olmak üzere İki kulüp kurmuşlardır. Kulübe katılanlar ortalama olarak Talas'ta 100 kişi, Kayseri'de 200 kişidir. Kulüpte iki başkan ve 7 tane düzenli olarak çalışan bulunmaktadır. Okul öğrencileri de bu kulüplere yönlendirmektedir. Misyonerler gençleri kazanmak için her yolu denemişlerdir. Kulüpte; Okuma odası, jimnastik, dersler ve İncil eğitimi verilmektedir. İki yıldır bu çalışmalar bir başkan tarafından düzenli olarak verilmektedir. Bu toplantılara Müslümanlar da katılmaktadır.¹² Misyonerler bu katılımı memnuniyetle karşılamaktadır. Misyonerlerin bu çalışmaları açmış oldukları okulların gayelerini açıkça ortaya koymaktadır.

1909 yılı içerisinde Talas Amerikan Koleji'nin erkek bölümünün İstatistikleri misyonerle tarafından düzenlenmiştir. Bu dönemde okulda sadece 1 tane Türk öğrenci bulunmaktadır. Yatılı ve gündüzlü öğrenciler eğitim almaktadır.¹³

18 Haziran 1909'da Okulun Yıl Sonu Raporu:

- Protestan Ermeni Öğrenci Sayısı: 30
- Gregoryen Ermeni Öğrenci Sayısı: 30
- Toplam Ermeni Öğrenci: 60**
- Protestan Rum Öğrencilerin Sayısı: 8
- Ortodoks Rum Öğrencilerin Sayısı: 7
- Toplam Rum Öğrenci: 15**
- Türk Öğrenci Sayısı: 1

¹² P.A.B.C.F.M., *Reel 618* Belge No: 134

¹³ P.A.B.C.F.M., *Reel 628* Belge No: 141

Toplam Öğrenci: 76

Yatılı: 37

Gündüzlü: 39

Mezun: 4

Öğretmenler:

Yerli: 6

Amerikan Bayan Öğretmen: 1

Amerikalı Müdür: 1

Toplam: 8

1910 yılında Talas Amerikan Erkek Okulu 4 yıl hazırlık ve 5 yıl yüksek okul olmak üzere toplam 9 yıl eğitim veriyordu. 7 yeli öğretmeni çalıştığı okulda 12 Rum, 97 Ermeni toplam 109 öğrenci bulunuyorken öğrencilerin 48 yatılı olarak eğitim almaktadır. Öğrenciler 23 farklı kasaba ve köyden gelmektedir. Yıl içinde okulun yaklaşık olarak 700 Türk Lirası masrafı olmuştur. Okuldaki eğitim için Amerikan Board'un katkıları büyük olmuştur.¹⁴ 1911 yılı misyoner istatistikleri okulun bölgedeki etkisinin arttığını göstermektedir.¹⁵

1- 1911 Yılı Talas Kız Yatılı Okulu İstatistiği

Öğrenci Sayıları:

TALAS

Yatılı: 64

Gündüzlü: 83

Yüksekokul: 70

Ortaokul: 25

İlkokul: 43

KAYSERİ

Anaokulu: 82

İlkokul: 67

Kilise Üyesi Olanlar:

Protestan: 114

Gregoryen: 98

Ortodoks: 2

---

¹⁴ P.A.B.C.F.M., *Reel 628* Belge No: 145,146.

¹⁵ P.A.B.C.F.M., *Reel 628* Belge No: 162, 166.

2- 1911 Yılı Talas Erkek Yatılı Okulu İstatistiği

Hazırlık Sınıfı: 4 Yıl

Yüksek Okul: 5 Yıl

Öğretmen Sayısı: 8

Öğrenci Sayısı:

Yatılı: 59

Gündüzlü: 67

Müslüman: 4

Ortodoks: 9

Protestan: 55

Gregoryen: 59

İstatistiklerde de görüldüğü üzere Talas Amerikan Koleji çeşitli milletlere ve dinlere mensup öğrencilere eğitim vermektedir. Öğrenciler 30 farklı kasaba ve köyden gelmektedir. Okulda öğrenciler dinlerine ve mezheplerine göre ayrılmakta ve yıllık istatistiklerde belirtilmektedir.

Okul mezunları genelde çeşitli illerde öğretmenlik yapmaktadır. Okul disiplinli ve metotlara uygun olarak çalışmaktadır.¹⁶ 1913, 1914 yıllarında da bir süre eğitim çalışmalarını sürdüren okul Birinci Dünya Savaşı sırasında misyonerlerin ülkelerine geri çekilmeleri üzerine kapatılmıştır.¹⁷ Talas'taki misyoner okulunun Birinci Dünya Savaşı esnasında kapanmasından sonra Board Teşkilatı 1 Mayıs 1925 tarihinde okun yeniden açılması için hükümete müracaat etmiştir. 1927 Mart ayında bu talep yenilenmiştir. Maarif Şurası ve Hariciye Vekâleti'nden itiraz gelmemesine rağmen Maarif Vekâleti olumlu veya olumsuz bir karar bildirmemiştir.¹⁸

Okul 1928 Ekiminde 25 öğrenci ile ilkokuldan sonra beş yıllık bir ortaokul olmak üzere ikinci defa öğretime açılmıştır. 1937 yılına gelindiğinde Talas'taki Amerikan Erkek Kolejine 50 tane köy çocuğunu ticaret alanında yetiştirilmek üzere parasını ödemek suretiyle kayıt olmuştur.¹⁹ Bu yıl içinde okulda eğitim alan Hadi İlbaş okul için şunları söylemiştir:

“Talas (Amerikan Koleji) bizim için gerçekten önemli bir okuldu. Öyle bir yerde kurmuşlar ki okulu, çevreyle ilişkimiz yoktu. Chateau de theif (Şato dif)

¹⁶ P.A.B.C.F.M., Reel 628 Belge No: 209

¹⁷ P.A.B.C.F.M., Reel 628 Belge No: 207

¹⁸ Ömer Turan, *Avrasya'da Misyonerlik*, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002, s.53.

¹⁹ Turan, *Avrasya'da Misyonerlik...*, s.59.

derdik, bi hikâye vardı İngilizce. Akdeniz'de bir küçük ada. Hiç dışarı gidemezsin, içeri giremezsin; öyle bir yer anlatılırdı hikâyede. Müdürümüz Mister (bay) Nelson 1926'da görevlendirilmiş bu okulda. Hanımı, Misis (bayan) Nelson da öğretmendi. Mister Nelson'u çevrede 'emmi' diye bilirdiler. Çok iyilikseverdi. O zaman bütün öğretmenler misyoner ruhuyla yetişmişti. Fransız, Alman, İngiliz okulları var İstanbul'da. Ancak Amerikalılar bakmışlar ki Müslüman ülkede, Müslümanları Hıristiyan yapmak mümkün değil. Sporun her alanında da biz vardık. Örneğin ben sürat koşusunda derece alırdım; ski (kayak), voleybol takımındaydım, basketbol, beyzbol ve dağa tırmanmayı biliyordum.”²⁰

Amerikan Kolejlerinde genel yapıyı İlbaş iyi özetlemiştir. Okullarda misyoner öğretmenler bulunmaktadır. İlbaş'ın dediği gibi Müslümanların Hıristiyan olamayacağını anlayan Misyonerler kendi kültürlerini aşılma için bir çabaya girmişlerdir. Okullardaki derslerde bunu göstermektedir.

Banner Talas Amerikan Okulu yıllıklarında okulun 1928–1967 yılları arasında Amerikalı müdürler tarafından yönetildiğini belirtmiştir. 1928 yılından 1967 yılına kadar çalışan Amerikalı müdürler şunlardır:²¹

- 1- Paul E. Nilson
- 2- Harriet E. Nilson
- 3- Paul. E. Nilson
- 4- John W. Scott
- 5- William A. Edmonds
- 6- John W. Scott
- 7- Everett C. Blake
- 8- Robert Keller
- 9- Frederick D. Shepard
- 10- Wallece M. Robenson
- 11- Richard E. Maanard
- 12- Everett C. Blake

Görüldüğü üzere birkaç kez aynı müdürün yönettiği okulda yönetim sürekli değişmiştir. 1967 yılında çeşitli zorluklar yaşayan, Talas Okulu kapanmış ve programını

²⁰ “ Tarihe 1000 canlı Tanık”, <http://www.milliyet.com.tr/2003/10/16/pazar/paz13.html>.

²¹ Hasan Özsoy; Kayseri'de Amerikan Misyoner Faaliyetleri ve Talas Amerikan Koleji, Talas Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 1996, s. 93.

1967 yılında Tarsus Amerikan Lisesi'ne taşımıştır.²²

Talas Amerikan Okulu 1967 yılında kapatıldıktan sonra bir müddet boş kalmıştır. Bir süre Kayseri Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü Talas Kamp ve Eğitim Tesisleri olarak kullanılan bina günümüzde Erciyes Üniversitesi Sosyal tesisleri olarak kullanılmaktadır.

---

²² Öztürk, *Amerikan Protestan Misyonerlerin...*, s. 93.

KAYNAKLAR

AMERİKAN BOARD ARŞİV BELGELERİ

Papers of the American Board Commissioners for Foreign Mission

P.A.B.C.F.M., *Reel: 596* Belge No: 263.

P.A.B.C.F.M., *Reel 599* Belge No: 558

P.A.B.C.F.M., *Reel 600* Belge No: 491

P.A.B.C.F.M., *Reel 618* Belge No: 132

P.A.B.C.F.M., *Reel 618* Belge No: 138, 139

P.A.B.C.F.M., *Reel 618* Belge No: 134

P.A.B.C.F.M., *Reel 628* Belge No: 141

P.A.B.C.F.M., *Reel 628* Belge No: 145,146.

P.A.B.C.F.M., *Reel 628* Belge No: 162, 166.

P.A.B.C.F.M., *Reel 628* Belge No: 209

P.A.B.C.F.M., *Reel 628* Belge No: 207

TETKİK ESERLER

KİTAPLAR

ERTUĞRUL Halit, *Kültürümüzü Etkileyen Okullar*, Nesil Basım Yayın, İstanbul 2002.

KOCABAŞOĞLU Uygur, *Anadolu'daki Amerika*, İmge Kitabevi, Ankara 2000.

ÖZSOY Hasan, *Kayseri'de Amerikan Misyoner Faaliyetleri ve Talas Amerikan Koleji*, Talas Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 1996.

ÖZTÜRK Ayhan, YILDIZ Özgür; *Amerikan Protestan Misyonerlerin Türkiye'deki Faaliyetleri*, Arka Oda Yayınları, Can Ofset İstanbul 2007.

TOZLU Necmettin, *Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar*, Akçay Yayınları, Ankara 1991.

TURAN Ömer, *Avrasya'da Misyonerlik*, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

MAKALELER

TAŞDEMİRCİ Ersoy, "Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.10, Kayseri 2001

"Tarihe 1000 canlı Tamk", <http://www.milliyet.com.tr/2003.10.16/pazar/paz13.html>